

MOMENTE DIN ISTORIA MUZEULUI DIN SF. GHEORGHE

Ioan Lăcătușu

De-a lungul celor peste 115 ani de existență, Muzeul din Sfântu Gheorghe, județul Covasna, a devenit una din cele mai de seamă instituții muzeale din Transilvania, impunându-se în peisajul științific al țării prin valoarea exponatelor sale și prin activitatea de cercetare desfășurată îndeosebi de László Ferenc, Csutak Vilmos și Székely Zoltán.

În momentele cruciale ale existenței sale, muzeul a avut conducători pe măsură și a beneficiat de atenția și sprijinul unor personalități marcante ale României. La câteva asemenea momente ne propunem să stăruim în continuare.

Aflat în cunoscuta stațiune balneară Vâlcele (situată la 10 km de Sf. Gheorghe), prințul moștenitor al Tronului României, Ferdinand de Hohenzolern, vizitează în 1912 Muzeul din Sf. Gheorghe, rămânând plăcut impresionat de bogăția și valoarea colecțiilor muzeale.

Peste patru ani, când trupele române au eliberat sud-estul Transilvaniei, Ferdinand, devenit între timp rege, a trimis pe unul din sfetnicii săi apropiați - Alexandru Tzigara Samurcaș - cu împuternicirea de a instala o gardă militară care să ocrotească colecțiile care începuseră a fi descoperite. După retragere trupelor române, guvernul maghiar a trimis pe căi diplomatice, suveranului român, o scrisoare de mulțumire, în care se exprimă recunoștința pentru salvarea patrimoniuului muzeal, scrisoare ce se păstrează în arhiva Muzeului din Sf. Gheorghe¹. După înființarea României Mari, regele Ferdinand, a vizitat din nou Muzeul din Sf. Gheorghe, la începutul lunii august 1920, de data aceasta în noul său sediu - clădire monumentală proiectată de arhitectul scriitor Koos Karoly, care deși fusese terminată în 1913, nu a putut fi amenajată pentru public, deoarece în timpul primului război mondial a funcționat ca spital militar.

În soluționarea multiplelor probleme și depășirea numeroaselor greutăți impuse de organizarea și amenajarea muzeului, în perioada ce a urmat încheierii primului război mondial, Muzeul din Sf. Gheorghe a fost nemijlocit și eficient sprijinit de Alexandru Tzigara Samurcaș. În memoriul adresat Tribunalului Județean Trei Scaune, aflat la dosarul de recunoaștere ca persoană juridică a instituției din august 1924, făcându-se referiri la acest sprijin se menționează: "Națiunea secuiască și muzeul mulțumește înaintea de toate d-lui inspector general al muzeelor Tzigara - Samurcaș care în timpurile cele mai critice a supravegheat asupra muzeului cu îngrijirea unui savant adânc și cu iubirea unui om de cultură europeană"². La rândul său, inspectorul general al muzeelor Al. Teigara Samurcaș, participând la manifestările organizate în 1929 cu ocazia semicentenarului muzeului, adresa cuvinte de laudă conducătorilor acestei instituții, care "îmbărbătați de înalta apreciere a colecțiilor lor, au știut de la început, să se adapteze vremurilor noi. Sfaturile ce li s-au dat cu prilejul inspecțiunilor au fost totdeauna urmate, iar subvențiile acordate, minime, din cauza numeroaselor instituții similare, ce trebuiau deopotrivă ajutate, punându-se colecțiile cât mai larg în serviciul vizitatorilor prin eticheta trilingus"³.

De o atenție cu totul deosebită și de un sprijin constant, de o mare valoare a beneficiat Muzeul din Sf. Gheorghe din partea lui Vasile Pârvan. Cunoscutul arheolog Ferenc László, care timp de un sfert de veac (1901-1925) a fost custode al muzeului, a efectuat între anii 1907-1913, cercetările arheologice, de la Ariușd, publicând renumitele sale descoperiri.

În situația grea de după primul război mondial, "nu numai reluarea săpăturilor îi părea lui László de nerealizat, dar - din lipsa unei reviste de specialitate - chiar și continuarea publicării, în condiții corespunzătoare, a descoperirilor din campaniile anterioare"⁴. Atât continuarea cât și publicarea rezultatelor acestora au fost posibile însă datorită intervențiilor lui Vasile Pârvan. S-a reușit astfel ca "din fondurile încă foarte modeste, puse la dispoziția cercetărilor arheologice din România, ... ministrul cultelor și artelor. Al. Lapedatu - care în vara anului 1924 a făcut o inspecție oficială la Muzeul din Sf. Gheorghe - să repartizeze suma de 50.000 lei pentru săpăturile din anul 1925"⁵.

Atunci, când Vasile Pârvan a început să pregătească editarea revistei "Dacia", a solicitat și colaborarea cu Ferenc László la realizarea primului volum.

În scrisoarea de condoleanță adresată din București la 20 septembrie 1925 de Vasile Pârvan, secretar general al Academiei Române și director al Muzeului Național din București, se arată: "Cu adâncă durere de rău de abia astăzi, Duminică, am luat cunoștință de pierderea ireparabilă a eminentului profesor și arheolog care a fost prea stimatul nostru colaborator Dr. Francisc László. Chiar alaltăieri, când László nu mai era printre noi, eu am făcut elogiul operei sale în Academia Română ... Din partea noastră, - ținea să precizeze marele savant V. Pârvan - noi vom publica studiul ce mult regretatul ni-l trimisese pentru revista Dacia, despre vasele de la Ariușd, la loc de onoare, dar vom scrie și necrologul pe care defunctul l-a meritat prin frumoasa sa activitate pe terenul arheologiei preistorice și-i va păstra o amintire neștersă"⁶.

De fapt, participarea la circuitul vieții culturale și științifice a României interbelice caracterizează întreaga activitate a Muzeului din Sf. Gheorghe. Instituția se bucura de o bine-meritată apreciere din parte publicului larg și a specialiștilor.

Vizitând muzeul, Grigore Antipa consemnează: "Aici am găsit un foarte bogat material asupra etnografiei secuilor - care tocmai dovedește o mare asemănare și deci o veche comunitate de viață cu românii - și o serie de cercetări arheologice de primă ordine"⁷.

Începând cu 1 iulie 1949, muzeul a devenit instituție de stat. Prin grija organelor tutelare, muzeul a primit fonduri însemnate pentru reparații capitale, iar în 1979, cu ocazia sărbătoririi centenarului, a fost construit - din fondurile centralizate ale statului - un nou corp de clădire, cu respectarea arhitecturii originale. Continuând tradiția înaintașilor, valorosul arheolog și istoric dr. Székely Zoltán, aflat la conducerea muzeului aproape o jumătate de veac (1945-1990), a întreprins numeroase cercetări arheologice prin extinderea temelor și problematizării cercetărilor, de la neolitic la secolele V-VI și VII-X și evidențierea unor importante aspecte ale populației băștinașe din așezările sud-estului Transilvaniei. Referindu-se la această activitate, academicianul Ion Nestor, în 1969, regreta că nu putea fi prezent la sărbătorirea a 90 de ani de existență a Muzeului din Sf. Gheorghe și ruga să fie "socotit totuși prezent cu cât nu numai fac parte din școala arheologică creată de Vasile Pârvan a cărui colaborare cu fostul director al Muzeului din Sf. Gheorghe și inițiator al săpăturilor de la Ariușd, László Ferenc, reprezintă una din cele mai importante momente din istoria arheologiei românești, dar mi-a fost deasupra hărăzit să reiau eu însumi această prețioasă tradiție și să stabilesc de un număr apreciabil de ani o strânsă colaborare cu actualul director al acestui muzeu. Valorosul arheolog și istoric - și prieten - dr. Székely Zoltán"⁸. Cu aceeași ocazie prof. dr. doc. M. Petrescu-Dâmbovița, din partea Filialei Iași a Academiei și Institutului de Istorie și Arheologie "A.D. Xenopol" din marele centru universitar ieșean, aprecia în termeni elogioși "rezultatele cercetărilor arheologice obținute în ultimii douzeci de ani de către prietenul și colegul nostru Székely Zoltán, privitoare la istoria veche a acestei regiuni, din neolitic și până în perioada prefeudală inclusiv"⁹.

Bineînțeles că, la fel ca și celelalte instituții de profil din țară, și Muzeul din Sf. Gheorghe a organizat expoziții privind "epoca de aur" și a fost supus unor ingerințe politice în activitatea sa științifică. Dar care justifică toate acestea evoluția Muzeului din Sf. Gheorghe după decembrie 1989?

Preocuparea pentru reînnoirea unor tradiții, revenirea la denumirea pe care instituția a purtat-o între anii 1882-1949 - Muzeul Național Secuiesc - perioadă în care funcționarea instituției nu a fost susținută de la bugetul statului, nu pot justifica atitudinea de indiferență față de interesele și aspirațiile firești ale populației românești din județ. Strădaniile pentru punerea în valoare a istoriei și culturii a 75% din populația județului nu trebuie să se facă în dauna și cu lezarea demnității celorlalți locuitori ai săi și în fond a tuturor românilor. De fapt nu numai istoria, cultura, civilizația și tradițiile populației maghiare (secuiești) din județul Covasna au fost afectate în regimul trecut, ci și ale românilor din această parte de țară. Poate că mai mult ca în alte județe, unele aspecte de fond ale evoluției comunităților românești din sud-estul Transilvaniei, considerate probleme "gingașe", au fost tratate cu "discreție" sau pur și simplu nu au făcut obiectul cercetărilor științifice. În susținerea acestei afirmații există nenumărate argumente.

Să amintim doar numeroasele lucrări și studii apărute la editura "Kriterion" și în publicațiile științifice și culturale din țară, având ca tematică cele mai diverse aspecte ale populației secuiești și maghiare din sud-estul Transilvaniei și numărul extrem de redus al celor referitoare la românii din "Secuime".

În județ au funcționat înainte de 1989, Muzeul breslelor din Tg. Secuiesc, cel sătesc din Cernat, casa memorială Benedek Elek din Bățanii Mici, dar nici o unitate muzeală în cunoscutele zone etnografice românești din localitățile situate în curbura interioară a Carpaților și depresiunea "Buzăului Ardelean" (de la Brețcu și Covasna până la Întorsura Buzăului) sau dedicată vreuneia dintre personalitățile românești locale.

Într-o zonă atât de bogată în vestigii preistorice, dacice, romane și medievale și în care comunitățile românești au avut nu de puține ori o evoluție sinuoasă, sunt necesare - odată cu continuarea cercetărilor arheologice - efectuarea de noi cercetări istorice, etnografice, filologice, demografice, sociologice ș.a. Savantul clujan Ion I. Russu, în cunoscuta sa lucrare "Românii și Secuii", tratează un program al cercetărilor viitoare din sud-estul Transilvaniei care să ofere "adevărată istorie a așezărilor și a populației din zonă", pledând în acest sens pentru "o amplă cercetare monografică, ce să fie precedată de alte anchete amănunțite locale. Pentru realizarea obiectivelor enunțate se recomandă cercetarea pe localități a informațiilor mai vechi documentare și statistice, a indicațiilor din sematisme bisericești, a cărților vechi și a manuscriselor, a bisericilor, clopotnițelor, porților, caselor, cimitirelor, a antroponimiei și toponimiei (pe baza urbariilor, conscripțiilor, statutelor și protocoalelor sătești, matricolelor, corespondenței, epitafelor, literaturii, presei), a cuvintelor, expresiilor, formulelor, calcurilor locale, a obiceiurilor, practicilor, portului"¹⁰.

Un program de cercetare trebuie să cuprindă studii și lucrări despre biserica ortodoxă și greco-catolică din județ, despre școlile confesionale românești, asociațiile culturale și obștești, presa românească, etnografia și folclorul specifici zonei, meșteșugurile și oierii din localitățile Arcului Carpat, personalitățile românești de aici. Sunt necesare, de asemenea organizarea unor expoziții permanente referitoare la românii din județ.

Este de la sine înțeles că toate acestea, cât și celelalte priorități ce stau în fața instituțiilor de profil din țară, nu se pot realiza numai de către actualul obiectiv al autodeclaratului "Muzeul Național Secuiesc" ci și de organele locale și județene și în primul rând de către Ministerul Culturii.

Deoarece perpetuarea actualei stări de lucruri confuză și generatoare de neîncredere și suspiciuni, dăunează atât românilor cât și secuilor și maghiarilor, este timpul ca înțelpciunea să ne însoțească gândul și fapta de astăzi, spre pilda urmașilor.

NOTE

1. Moldovan Nicolae, *Monografia comunei Vâlcele*, Sf. Gheorghe, 1990, manuscris, p. 50.
2. F. A. S. Covasna - *Fond nr. 47* - Tribunalul Județului Trei Scaune, dos. nr. 120/1924, p. 42.
3. Al. Tzigara Samurcaș - "*Emlékk Könyv 1929*", p. 34, - în A. László, *Date privind viața și activitatea științifică a lui László Ferenc în anii 1923-1925. Corespondența cu V. Gordon Childe. Colaborarea cu Vasile Pârvan. Studii și comunicări*, Sf. Gheorghe, 1973, p.184.
4. A. László, *Op. cit.*, p. 179.
5. *Ibidem*, p. 186.
6. A. László, *Scrisoarea de condoleanță a lui Vasile Pârvan la moartea lui Ferenc László*, în *Aluta*, 1970, p. 264.
7. Dr. Székely Zoltán, *Cuvântare la sărbători-ea a celei de a 90-a aniversare a Muzeului din Sf. Gheorghe*, în *Aluta*, 1970, p. 23.
8. Ion Nestor, *Scrisoarea adresată Muzeului din Sf. Gheorghe cu ocazia sărbătoririi a 90 de ani de existență*, în *Aluta*, 1970, p. 21.
9. M. Petrescu Dâmbovița, *Scrisoare adresată Muzeului din Sf. Gheorghe cu ocazia sărbătoririi a 90 de ani de existență*, în *Aluta*, 1970, p. 25.
10. Ladislau Gyémánt, *Cuvânt înainte*, în Ion I. Russu "*Românii și secuiri*", București, 1990, p. 13-14.

MOMENTS FROM THE HISTORY OF THE MUSEUM OF SF. GHEORGHE (Summary)

Along the 115 years of existence, The Museum of Sf. Gheorghe Covasna county has become one of the most outstanding and valuable institution from Transylvania.

In its most important moments of existence, the museum had builders, who enjoyed fame and prestige (Laszlo Ferenc, Csutak Vilmos, Szekely Zoltan) and was supported by such personalities as king Ferdinand, Alexandru Tzigara Samurcaș, Vasile Pârvan, Ion Nestor etc.

After December 1989, it was reorganized by the Local decisions, which turned the county museum into "The Szekler National Muscum".

It is anyway necessary to adapt this museum to the requirements of the time and to find the adequate structures which will allow the research, the preserving, restoring and revaluation of the entire cultural patrimony of Covasna county, not only of an ethny who lived in an area characterized by ethnic and confessional pluralism.